

УДК 338.2

Карєба М.І.

*кандидат економічних наук, доцент
Миколаївського національного аграрного університету*

Хохлова Ю.Ю.

*студентка факультету менеджменту
Миколаївського національного аграрного університету***ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ****FORMATION AND EVALUATION
OF THE INNOVATIVE CAPACITY OF ENTERPRISES****АНОТАЦІЯ**

Визначено теоретичні аспекти потенціалу, у тому числі наукового, науково-технічного, технічного і виробничого. Розглянуто питання формування інноваційного потенціалу підприємств. Виділено етапи розвитку життєвого циклу інновацій. Окреслено структуру ресурсів необхідних для здійснення інноваційної діяльності, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні та ін. Узагальнено методику і підходи до оцінки інноваційного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інноваційний потенціал, формування, оцінка, інноваційна діяльність, життєвий цикл інновацій.

АННОТАЦИЯ

Определены теоретические аспекты потенциала, в том числе научного, научно-технического, технического и производственного. Рассмотрены вопросы формирования инновационного потенциала предприятий. Выделены этапы развития жизненного цикла инноваций. Определена структура ресурсов, которые необходимы для осуществления инновационной деятельности, включая материальные, финансовые, интеллектуальные, научно-технические и др. Обобщены методика и подходы к оценке инновационного потенциала предприятий.

Ключевые слова: инновационный потенциал, формирование, оценка, инновационная деятельность, жизненный цикл инноваций.

ANNOTATION

Theoretical aspects of the potential are determined, including scientific, scientific and technical, technical and production. Questions of formation of innovative potential of the enterprises are considered. Stages of development of the life cycle of innovations are singled out. The structure of resources, which are necessary for the implementation of innovative activities, including material, financial, intellectual, scientific and technical and so on, is defined. The approaches and methods for evaluating the innovative potential of enterprises are generalized.

Keywords: innovative potential, formation, evaluation, innovative activity, life cycle of innovations.

Постановка проблеми. У сучасному бізнес-середовищі, в якому суб'єкти господарювання вимушені діяти в умовах жорстокої конкуренції і динамічної зміни всіх елементів організації виробництва і його управління, основою конкурентоспроможності є вміння швидше за всіх орієнтуватися у ринковій кон'юнктурі з використанням унікальних ідей. Саме інноваційний потенціал є тим складником, який дає змогу підприємству діяти певним чином у сучасному інноваційно орієнтованому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом така економічна категорія, як інноваційний потенціал, постійно розвивається і

досліджується, про що свідчать численні публікації вчених-економістів. Наприклад, К. Волощук вважає, що під інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства слід розуміти його максимальні можливості генерувати високу активність, яка проявляється в ефективному забезпеченні нових і майбутніх технологій, продуктів, процесів, послуг [2].

Із ним погоджуються О. Пацьора та А. Головатенко, які доводять, що посилення ролі інновацій у забезпеченні ефективного функціонування і розвитку сучасних підприємств було спричинено безперервними змінами у середовищі, як зовнішньому, так і внутрішньому. Передусім це було викликано необхідністю підвищення їх конкурентоспроможності на ринку, підтримання необхідного рівня прибутковості. Дослідники вважають, що від ступеня активності у сфері інновацій, масштабу їх застосування на всіх етапах інвестиційного та виробничого циклів залежить ефективність діяльності підприємства, а спонукальним мотивом упровадження інноваційних технологій інноваційної продукції є ринкова конкуренція, що змушує скорочувати витрати виробництва і знижувати вартість готової продукції [5].

На важливість інновацій як джерела конкурентної переваги вказує також В. Вострякова: «...успішними стають лише ті підприємства, які можуть генерувати інновації... Інформаційна революція змінила середовище функціонування сучасних підприємств, створивши принципово нові умови для активізації їх інноваційного розвитку. Його ресурси значною мірою визначаються характером і специфікою сформованих бізнес-моделей, а також можливостями використання релевантних організаційних форм інноваційної діяльності та адекватних форм і способів її інвестиційного забезпечення» [3, с. 61].

В. Круглякова доповнює: «...щоб упровадити інновацію, підприємство має володіти відповідними можливостями на кожному етапі інноваційного циклу. Ці можливості становлять основну частину інноваційного потенціалу підприємства» [4, с. 105].

Таким чином, питання щодо теорії інновацій, інноваційного потенціалу, ресурсів його впрова-

дження вимагають постійного переосмислення теоретичних і методичних аспектів управління творчими, виробничими та збутовими процесами, особливо у сфері використання сучасних методів активізації інноваційної активності на всіх етапах їх життєвого циклу.

Мета статті полягає у дослідженні сутності інноваційного потенціалу підприємства та теоретичних і методичних підходів до розвитку життєвого циклу інновацій, а також ресурсів, що його забезпечують.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «потенціал» в економічних довідниках визначається як «кошти, запаси, джерела, ресурси, які є в наявності й здатні бути мобілізовані, введені в дію, використані для досягнення певних цілей, здійснення плану; рішення якого-небудь завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній сфері» [1].

В економічній теорії та практиці оперують такими категоріями, як «науковий потенціал», «науково-технічний потенціал», «технічний потенціал», «виробничий потенціал» тощо. Загалом потенціал як засіб і можливості конкретизується тією діяльністю, де він використовується. Тобто уточнення терміну «інноваційний потенціал» та розгляд близьких йому понять можливі тільки у взаємозв'язку з відповідними видами діяльності, оскільки особливість досліджень і робіт визначає специфіку використовуваних ресурсів.

Найбільш близькими до поняття «інноваційний потенціал» у теорії і практиці управління є досить поширене поняття «науково-технічний потенціал». У широкому сенсі це поняття розглядається як комплексна характеристика рівня розвитку науки, інженерної справи, техніки, можностей і ресурсів, якими володіє суспільство, для вирішення науково-технічних, дослідницьких та народногосподарських проблем. Науково-технічний потенціал зумовлює науково-технічний рівень розробок, новацій, тобто здійснює істотний вплив на інноваційний потенціал із високим ступенем науково-технічної новизни. При цьому науково-технічний потенціал неадекватний ні за величиною, ні за масштабами інноваційного потенціалу. Важливим аргументом цього твердження є принципова розбіжність у цілеспрямованості і, як наслідок, у результатах інноваційної, наукової та науково-технічної діяльності.

Як показує практика, великі інновації досить часто базуються на наукових відкриттях, але практично ніколи не є їхньою метою. Наукові дослідження передусім націлені на отримання нових знань, і лише потім нові знання застосовуються для досягнення практичних цілей і вирішення конкретних завдань. Результатом наукової праці є нові знання, поняття, судження, умовиводи, що викладені в наукових публікаціях. Специфікою даної діяльності є ймовірнісний характер і ризик неотримання

очікуваних результатів, оригінальність і неповторність досліджень.

Науково-технічна діяльність – систематична діяльність, тісно пов'язана зі створенням, розвитком, поширенням і застосуванням науково-технічних знань у всіх сферах науки і техніки. На відміну від наукової кінцевим результатом науково-технічної діяльності є матеріалізація нових знань у нову техніку або технологію.

Результати наукової і науково-технічної діяльності не є інноваціями в чистому вигляді, скоріше це «можливі» або «потенційні» інновації. Мета новатора в особі вченого, винахідника, наукового колективу або науково-дослідницької організації полягає, головним чином, у просуванні ідеї й упровадженні її у виробництво. Процес комерціалізації нововведення – впровадження нового продукту на ринок або використання нової технології у виробництві для отримання ефекту – необхідний елемент інноваційної діяльності, в науково-технічній та винахідницькій діяльності виступає як потенційно можливий.

Інноваційна діяльність окремого суб'єкта є частиною загального інноваційного процесу, що відображає життєвий цикл інновації. Структуру життєвого циклу інновації загально прийнято представляти у вигляді п'яти стадій (рис. 1).

Окремі стадії життєвого циклу інновації можуть здійснюватися як одним суб'єктом господарювання, так і декількома підприємствами або їх об'єднаннями. Факторами, що визначають можливість організації проводити ті чи інші дослідження і роботи, їх масштаб і глибину, є передусім інтелектуальний рівень і кваліфікація персоналу, технічна оснащеність робочих місць, стан експериментальної і виробничої бази і т. д. – все, що є ресурсами цього винахідника або виробника.

Сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні та ін., необхідні для здійснення інноваційної діяльності, відповідно до державних стандартів визначається як «інноваційний потенціал організації».

Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська та О.О. Решетняк трактують потенціал діючого підприємства як здатність підприємства до подальшої діяльності [1]. Тобто інноваційний потенціал підприємства є одним з основних детермінантів інноваційної діяльності поряд із потенційним попитом на створювану продукцію.

Процес формування інноваційного потенціалу підприємства проходить під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Фактори зовнішнього середовища, що впливають на інноваційну діяльність підприємства, формують інноваційний клімат. Зміни в макросередовищі є трансформацією соціальних і технологічних (для будь-якої мети) факторів [6]. Саме друге значення слова «потенціал» передбачає розглядати як інноваційний потенціал підприємства не просто саму наявність ресур-

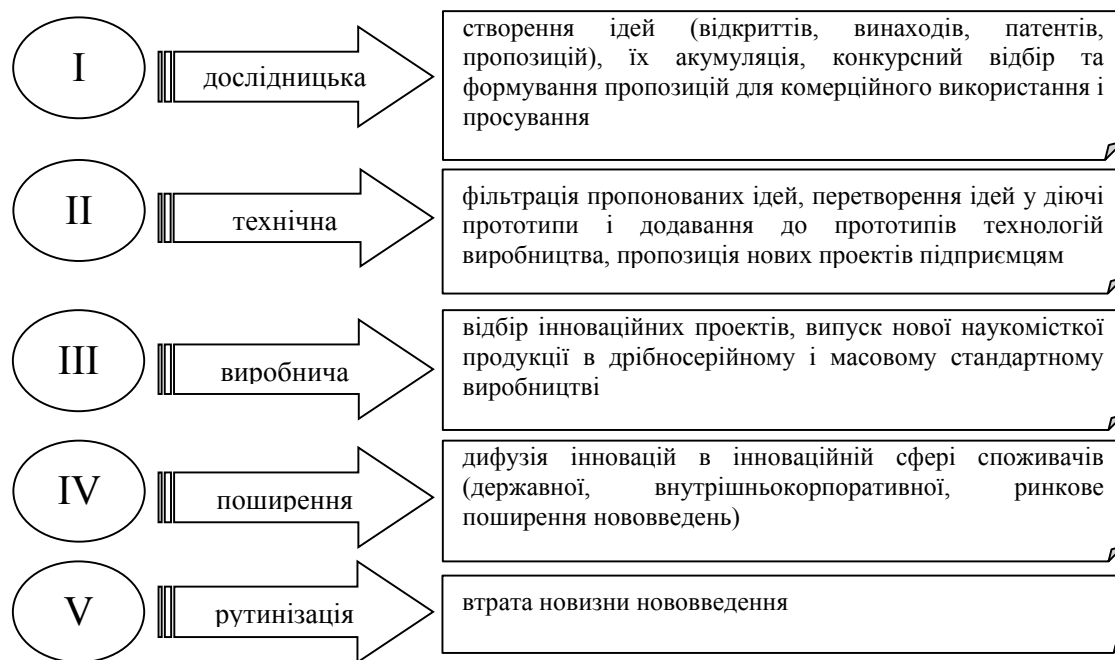

Рис. 1. Схема життєвого циклу інновацій

Джерело: складено за [2–5] із коригуванням автора

сів, а саме можливість використовувати наявні ресурси відповідно до мети розвитку. Це положення дає підстави розглядати інноваційний потенціал дещо ширше: інноваційний потенціал організації – це ступінь готовності виконувати завдання, що забезпечує досягнення поставленої інноваційної мети.

Інноваційний мікроклімат формується під більш інтенсивним впливом факторів зовнішнього мікросередовища: інвесторів, споживачів, новаторів і постачальників. Саме по відношенню до факторів інноваційного мікроклімату підприємство формує і розробляє стратегії свого розвитку.

Зміни інноваційного клімату необхідно постійно відслідковувати для аналізу поточної ситуації та оцінки можливих наслідків, які вже відбулися або можуть статися. Водночас внутрішнє середовище підприємства, відчуваючи вплив змін у зовнішньому середовищі, також схильне до змін. Процеси управління інноваційними перетвореннями в різних організаціях мають свої особливості, які визначаються передусім організаційною структурою і культурою підприємства.

До характеристик організаційної структури, які мають вплив на інноваційний потенціал, можна віднести: розмір організації; складність організаційної структури; ступінь централізації; регламентацію робіт; розвиненість комунікацій; внутрішньоорганізаційну інтеграцію.

Важливі характеристики організаційної культури – це передусім форми і норми поведінки, домінуючі цінності, філософія організації, психологічний клімат і т. п. Особливе значення щодо створення, накопичення і реалізації

інноваційних ресурсів має розуміння менеджерів підприємства необхідності цих процесів. Усвідомлення важливості інноваційних процесів у діяльності підприємства сприяє створенню домінуючих цінностей для більшості його членів, що підтримують інноваційні перетворення.

Аналіз наявних у сучасній вітчизняній літературі підходів і методик до оцінки інноваційного потенціалу підприємств дає змогу сформулювати основні передумови для розроблення нової методики оцінки інноваційного потенціалу.

По-перше, підставою для використання якісних оцінок під час визначення величини інноваційного потенціалу підприємства є врахування інноваційної сприйнятливості, що пов'язано з особливостями інноваційної діяльності організації, які формуються залежно від специфіки підприємства, галузевої належності, регіональних можливостей та інших характеристик. По-друге, інноваційний потенціал окремого підприємства – величина відносна, бо оцінка інноваційного потенціалу повинна припускати наявність «базового рівня» показників, щодо якого і буде визначатися якісне значення фактичної величини. І, по-третє, величина інноваційного потенціалу підприємства є основою для визначення конкурентоспроможності підприємства та визначальним параметром для розроблення інноваційної стратегії його розвитку. Отже, методика оцінки інноваційного потенціалу повинна робити можливим використання результатів під час вибору та реалізації стратегії підприємства.

З позиції стратегічного управління розглянуті підходи до оцінки інноваційного потенціалу дають змогу вирішувати завдання стратегічного

розвитку в різних площинах із використанням різних моделей.

Аналіз поняття «інноваційний потенціал», а також розгляд стратегічного аспекту даної категорії дали змогу визначити, що інноваційний потенціал окремих господарюючих суб'єктів характеризується системою показників, що відображають інноваційний розвиток виробничої системи, зумовлений вимогами зовнішнього середовища. Вирішуючи проблеми управління інноваційними процесами в контексті стратегічного розвитку підприємства, керівництво повинно постійно зіставляти інформацію про ситуацію на галузевих ринках із даними про інноваційний потенціал підприємства.

Звертає на себе увагу той факт, що на багатьох вітчизняних підприємствах здійснення інновацій в різному ступені ускладнюється через недостатню мотивацію персоналу і недолік кадрів необхідної кваліфікації, тривалий період окупності нововведень, брак фінансування, особливо власних коштів підприємств, оскільки інші джерела фінансування інноваційних процесів підприємствами використовуються не так часто. Низький показник використання банківських кредитів зумовлений високою вартістю позикових коштів. Окрім того, банківській системі в умовах нестабільності не вигідні довгострокові кредити. Більшість підприємств не використовують як джерела фінансування інноваційної діяльності кошти приватних осіб і організацій, що не є замовниками, а також кошти фондів. Це можна пояснити передусім відсутністю пільгової системи оподаткування та кредитування сфери інновацій, ефективних заходів зі стимулювання інвесторів, що здійснюють вкладення в наукоємні виробництва, і підтримки їх зацікавленості в довгострокових інноваційних процесах.

З іншого боку, не можна не відзначити той факт, що й самі підприємства не докладають потрібних зусиль для додання інвестиційної привабливості інноваційних проектів. Це припущення підтверджується тим фактом, що кожне друге вітчизняне підприємство залучає

зовнішніх консультантів для складання і просування інвестиційних проектів, не покладаючись на власних фахівців, які здебільшого не володіють достатніми знаннями, кваліфікацією та досвідом бізнес-планування, оцінки ризиків, прогнозування та управління інвестиційними проектами.

Висновки. Аналіз перерахованих проблем дає змогу зробити висновок, що сьогодні вітчизняним підприємствам не вистачає ефективних методів і форм управління інноваційними ресурсами в стратегічних цілях розвитку.

Для реформування внутрішньофірмової політики у сфері інновацій, а також розроблення та реалізації інноваційних стратегій господарюючим суб'єктам необхідні комплексна оцінка власних інноваційних можливостей і систематичний аналіз зовнішнього середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства : [навч. посіб.] / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
2. Волощук К.Б. Сутність та складові інноваційно-інвестиційного потенціалу агропромислових підприємств / К.Б. Волощук // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки. – 2015. – Вип. 23. – С. 3–13.
3. Вострякова В.Ю. Динамічна модель інноваційного потенціалу підприємства / В.Ю. Вострякова // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2015. – Т. 20. – Вип. 2(2). – С. 61–65.
4. Круглякова В.В. Інноваційний потенціал як основа стратегії розвитку підприємств / В.В. Круглякова // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2014. – Т. 19. – Вип. 1(1). – С. 104–106.
5. Пацьора О. Інноваційний потенціал підприємства: діагностика та оцінювання / О. Пацьора, А. Головатенко // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Економіка і управління. – 2016. – Вип. 36. – С. 216–222.
6. Формування та оцінювання потенціалу підприємства : [навч. посіб.] / Т.В. Калінеску [та ін.]. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.